

PREGUNTES PENDENTS DE RESPOSTA DURANT LA JORNADA “VIOLÈNCIA VICÀRIA. LA PROTECCIÓ DELS I LES MENORS VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA MASCLISTA”

A continuació es reproduïxen preguntes del xat que no va donar temps a respondre durant la jornada del dijous 26 de maig de 2022. Tal i com us vam indicar, els i les ponents de la jornada les han contestat per escrit de forma personal. L'OCJVM i el CEJFE es limiten a transcriure-les indicant el nom del/de la ponent que ha contestat.

Moltes gràcies per la vostra participació i interès.

1. Considereu que un maltractador pot ser un bon pare?

Ana Giménez i Elisabet Cerrato: No, ja ho van dir a la jornada. Això no exclou que, quan hagi fet front a la responsabilitat penal i sempre que quedi acreditat que ha seguit el tractament corresponent per a la seva rehabilitació i reeducació, pugui tornar a tenir, en interès dels seus fills i filles, relació amb ells i elles.

Montse Plaza: Entenc que un pare que exerceix violència contra la mare de les seves criatures i cap a aquestes mateixes (això sempre es produeix) no pot exercir les seves funcions parentals correctament. Entenent que les funcions parentals de suport, amor, acompanyament, respecte, modelatge, seguretat, protecció, entre altres, són incompatibles amb la violència, la manca de respecte, la humiliació, els menyspreus, la por, la tensió i totes les conseqüències emocionals que implica viure en un context de violència masclista.

2. Es té en compte el risc que menors maltractats acabin convertint-se en adults maltractadors?

Montse Plaza: Aquí no podem parlar d'una relació causa-efecte; el fet d'haver viscut en un context de violència masclista durant la infància no implica de forma directa que quan aquesta criatura sigui adulta reproduïxi el patró de violència (sigui com a victimari o com a víctima). El que sí que cal tenir en compte és que les criatures que viuen contextos de violència masclista poden normalitzar, justificar o minimitzar la violència i que, per tant, quan estableixin relacions afectives no siguin capaces de qüestionar-se, identificar o detectar aquestes situacions.

3. Creieu que seria possible utilitzar la mediació com a alternativa a invertir la jurisdicció civil a la penal, per solucionar els temes civils del VIDO? Això també tindria un efecte de justícia restaurativa per la víctima i els menors.

Ana Giménez i Elisabet Cerrato: Si hi ha menors víctimes, no es pot utilitzar la mediació, està exclosa per llei.

Montse Plaza: La mediació és absolutament contraindicada en contextos de violència masclista, ja que no es dona una de les bases principals necessàries per a la mediació que és la igualtat dins la relació. Una situació és que hi hagi un desacord entre dues persones i que una mediació pugui ajudar al fet que s'escoltin i puguin arribar a acords. En un context de violència masclista hi ha una manca de reconeixement de la dona, una manca de validació de

la seva persona i de les seves opinions. I per part de la dona, hi ha por, sensació de culpabilitat del que està passant i una autoimatge i consideració de si mateixa molt deteriorada.

4. Si el pare està a presó per un delict de violència contra la dona, hi ha custòdia compartida i OPV, el pare pot veure el fill?

Ana Giménez i Elisabet Cerrato: En aplicació de la legislació actual del Codi civil de Catalunya, art. 233-1.3, el pare agressor no pot tenir la custòdia compartida ni pot comunicar-se amb els seus fills i filles si està en presó per un delict de violència de gènere; això es mantindrà fins que s'extingeixi la responsabilitat penal.

5. Per què hi ha límit en el punt de trobada de manera temporal i no pas l'aprovada per psicòlegs?

Ana Giménez i Elisabet Cerrato: Aquesta qüestió no és jurídica, però de la nostra recerca es desprèn –segons resulta de les entrevistes– que és per falta de recursos.

Esther Atmetller: Els Serveis Tècnics de Punt de Trobada, per definició, i així està redactat en el decret de llei que regula el seu funcionament, és un servei temporal.

El motiu és que el servei no té la finalitat de tutelar visites indefinides amb un infant fins que faci els 18 anys, ja que el que es vol és treballar i dotar d'estratègies a l'adult perquè aquest infant pugui tornar a un règim normalitzat sense conflictes ni estar en risc.

6. No creieu que amb aquest discurs s'estan endimoniant als pares i això pot propiciar la violència vicària per part de les mares?

Ana Giménez i Elisabet Cerrato: Aquesta torna a ser una qüestió no jurídica. En qualsevol cas, la violència vicària mai es pot exercir per part de la mare, d'acord amb la seva conceptualització legal, ja que és una modalitat de violència de gènere.

7. És possible posar mesures civils en els casos en què hi ha fills que no són menors, però que estan desprotegits perquè no tenen subsidència econòmica i han patit durant anys violència? És possible que els fills els hi posin mesures civils i els obliguin a sortir del domicili familiar, perquè el titular del domicili és exclusivament el pare?

Ana Giménez i Elisabet Cerrato: Quant a la primera pregunta, entenem que sí, per analogia, igual que està legalment previst que es donin aliments a fills i filles majors d'edat en tant que encara depenguin dels seus progenitors, sempre que sigui per una causa que no els sigui imputable (art. 237-1 CCCat).

Pel que fa a la segona pregunta, la titularitat dominical de l'habitatge familiar no condiona, des d'un punt de vista legal, l'atribució de l'ús d'aquest habitatge, que s'ha d'atribuir al progenitor que tingui la guarda dels fills, segons el art. 233-20 CCCat. I això tant en un cas de violència masculina, com en un conveni de divorci. És a dir, l'ús de l'habitatge s'atorga a l'interès més necessitat de protecció, amb independència de qui sigui el propietari.

8. El concepte violència vicària no existeix en terminologia científica. Com salvem i bastim ponts entre el llenguatge jurídic i l'evidència científica?

Ana Giménez i Elisabet Cerrato: El concepte de violència vicària està recollit al Conveni d'Istanbul, ratificat per l'Estat espanyol el 2014, i ha sigut incorporat pel legislador català al 2021. Per tant i des d'un punt jurídic, té un concepte definit clar que tot operador jurídic coneix i té el deure d'aplicar, en atenció al principi de seguretat jurídica, amb independència de la seva evidència o no científica.

9. És possible ampliar la idea que el trauma no es valora segons el tipus d'incident sinó segons la vivència de la persona que l'ha patit?

Montse Plaza: Al que em referia quan deia que un trauma no es defineix per la situació en si sinó en com es viu la situació és al fet que, tot i viure una situació molt dolorosa i complexa, si hi ha una reparació, un acompanyament en les emocions que se'n deriven, una explicació, una validació del que s'ha viscut i del que s'ha sentit, l'experiència s'integra en la vida de la persona i, per tant, no es genera un trauma (entenent-lo com una vivència insostenible dins la nostra pròpia història que, d'una manera més o menys conscient, i amb diferents graus d'intensitat, ens interfereix en la nostra quotidianitat).

10. Podries compartir bibliografia sobre intervenció en menors que pateixen violència vicària/masclista?

Montse Plaza: Enllaço un document en el que vaig treballar:

<https://resourcecentre.savethechildren.net/document/manual-de-atencion-ninos-y-ninas-victimias-de-violencia-de-genero-en-el-ambito-familiar/>

Hi ha molta bibliografia, si algú necessita més informació detallada em pot escriure a montse@montseplaza.com.

11. Partint de la idea que la violència familiar, el patriarcat... s'aprèn, i partint de la idea que si un pare ha comès violència no pot ser bon pare ni desenvolupar-se com a pare, creus en les possibilitats de reaprendre i rehabilitar les competències d'aquests pares? O són irreversibles indefinidament?

Montse Plaza: Tal com vaig explicar a la jornada, sóc psicòloga i, per tant, crec en el canvi sense dubte. Les competències d'aquests pares poden millorar, però per això cal voluntat per part seva, treball especialitzat de revisió de la seva història de vida entre molts altres aspectes. És un procés llarg pel qual el pare ha d'estar disposat a passar i treballar.

Per altra banda, també crec que la voluntat de reprendre la relació paterno-filial ha de recaure en el fill o filla, no es pot basar en el desig del pare.

12. Dubte sobre un cas: un progenitor té una OP amb judici pendent per agressions a la mare. Té visites supervisades amb la menor, actualment de 10 mesos, la qual en les visites només veure'l o sentir-lo el rebutja, plora, s'aferra al supervisor, li gira la cara... És possible sol·licitar la finalització de les visites?

Esther Atmetller: El Decret de llei que regula el funcionament dels punts de trobada, estipula els motius de suspensió de visites. Entre aquests, hi ha l'article 18.2 f) *Per entendre que la situació emocional de l'infant requereix el cessament de les trobades*.

Carlos Pascual: Les visites no són només un dret dels progenitors sinó també dels i les menors i, per descomptat, han de desenvolupar-se en interès d'ells. Això significa que són dinàmiques i en qualsevol moment es poden modificar si no estan sent beneficioses per a ells. Aquesta circumstància és independent de l'existència o no d'indicis de violència de gènere, simplement cal atendre l'interès del menor.

En un cas com l'explicat, bé el STPT o bé qualsevol dels progenitors haurà de posar aquests fets en coneixement del jutjat i després de les comprovacions necessàries (informe del STPT, dictamen del SATAF, informes de psicòlegs/psicòlogues, professionals mèdics o socials que tractin l'exploració del menor, celebració de vista...), que variaran en funció dels casos, s'acordarà el que s'estimi necessari en atenció a l'interès d'ells i les menors.

13. Els STPT necessiten una revisió des de la perspectiva de gènere i feminista. Es veuen casos clars en els quals no s'haurien de permetre les visites, ni supervisades, però "s'ha de ser neutral perquè és un servei de justícia", quan ja sabem que la justícia no és neutral perquè les persones que emetem sentències no som neutrals. Què en penseu d'això?

Esther Atmetller: El Servei de Punt de Trobada no són els que decideixen quina família ha de tenir un règim de visites o no, aquesta decisió és per manament judicial. És el jutjat qui decideix si un pare ha de tenir o no un règim de visites, de quina manera (amb Punt de Trobada, sense Punt de Trobada, a través d'una tercera persona...), periodicitat, etc. Si s'ha estipulat que sigui a través del Punt de Trobada, aquest servei executarà el que el jutge hagi redactat a la sentència judicial. Un cop iniciat el servei, si s'observa un estat emocional en l'infant que impossibilita l'execució del règim de visites, el Punt de Trobada podrà proposar la suspensió del servei, seguint el que el decret de llei ja té previst, per tal de protegir a l'infant.

14. Si ha quedat clar que un maltractador no pot ser un bon pare, per què els punts de trobada tenen un termini màxim d'atenció i sempre va encaminat a normalitzar visites (incloses pernoctes) amb un progenitor que sovint no ha fet cap tipus de tractament?

Esther Atmetller: Anem a crear debat... Si un maltractador no pot ser un bon pare, una maltractadora no pot ser una bona mare. Si l'EAIA intervé amb una família i es fa la retirada de funcions perquè han maltractat a l'infant, per què es fa un treball amb aquests progenitors i s'arriben a retornar funcions? Doncs perquè algunes famílies (mare i pares), fan tot un treball terapèutic que possibilita aquest retorn quan es valora que l'infant ja no estarà en risc amb aquells progenitors (mares o pares o conjuntament).

Si els Punts de Trobada no tinguessin estipulada una temporalitat màxima, hi hauria famílies que utilitzarien el servei fins que els infants tinguessin 18 anys (la qual cosa tampoc implica que sigui el millor per l'infant), i a la vegada el servei col·lapsaria.

Per altra banda, normalitzar visites no significa fer pernoctes, normalitzar significa que no es requereix un recurs, d'una institució, perquè un infant vegi el seu pare. Es poden fer visites supervisades amb una tieta (per exemple) i és molt més natural per a l'infant. Però fer visites, per posar un exemple amb una tieta, requereix un treball previ per preparar a les famílies, les parts, de què l'infant és el vulnerable, el que ha d'estar protegit, que no li pot parlar malament de la seva mare perquè qui pateix és l'infant, etc., etc., etc.

Quan els pares no han fet cap mena d'abordatge i s'observa que el contacte amb el seu fill/filla és un perjudici per l'infant, els Punts de Trobada també ho notifiquen a través dels informes que s'envien al jutjat periòdicament..

15. En l'enjudiciament penal en què hi ha menors implicats, ja sigui com a víctimes o com a testimonis, són un element secundari. Els i les jutgesses massa freqüentment no donen prioritat en la seva agenda a les exploracions dels menors, suspent-les i ajornant-les, en el millor dels casos, i en el pitjor dels casos, fent-les esperar, quan l'equip tècnic ja hem fet l'acollida i queda la criatura en *stand by* fins que SS està a punt. Com podríem promoure que es reduïssin aquest tipus d'incidències que depenen exclusivament del funcionament del jutjat instructor?

Carlos Pascual: Ha donat en la clau amb aquesta pregunta, aquesta disfunció, que és molt habitual, es produeix per no tenir en compte les especials necessitats dels i les menors. A vegades és difícil ser puntual per multitud de factors: les parts arriben tard, els/les lletrats/lletrades a vegades han de compaginar diverses actuacions, ha pogut haver-hi un retard d'unes actuacions prèvies dels equips tècnics, a vegades els sistemes informàtics donen problemes... Són situacions que es donen tots els dies en els jutjats en supòsits en els quals han d'intervenir múltiples persones. Per a resoldre aquest problema a vegades s'han realitzat altres actuacions. D'altra banda, donat el volum de treball, se solen assenyalar diverses actuacions amb no gaire temps, perquè a vegades hi ha suspensions i així s'aprofita el temps i les instal·lacions (que no les tenim tots els dies a la nostra disposició).

No obstant això, aquesta solució que pot ser bona en actuacions d'adults no ho és per als i les menors. A ningú li agrada esperar, però als adults no ens causa un greu perjudici esperar mitja hora perquè hi ha hagut un problema. Si, per posar un exemple, el seu advocat es retarda es pot anar fent una altra declaració i quan arribi el seu advocat caldrà esperar que acabi aquesta declaració. O a vegades s'ha assenyalat una actuació urgent que fa retardar les declaracions que ja estaven assenyalades. A ningú se li ocorre que aquesta sigui una mala pràctica, o almenys molt perniciosa, perquè s'optimitzen els recursos i ajuda a no augmentar el retard en la tramitació d'assumptes, si bé és important explicar, de manera adequada i suficient, als justiciables els motius d'aquest retard.

Cal ser conscient que un retard de mitja hora per a un menor, en un ambient hostil, pot ser molt de temps (que li pot causar sofriment i afectar la seva declaració). És per això que convé no posar gaires actuacions aquest dia, deixant un ampli marge de temps perquè quan puguem començar no fer esperar al menor.

La clau està a ser conscients de les necessitats dels i les menors que acudeixen als jutjats i adaptar les nostres pràctiques a elles. No és un gran esforç, però exigeix canviar les nostres rutines i hàbits mentals.

Quant a que retardem les declaracions dels menors, no puc parlar amb caràcter general, però a vegades la saturació dels Equips Tècnics (cada vegada se sol·liciten més intervencions) és la que demora la celebració de les diligències malgrat els esforços dels professionals d'aquests equips.

16. Quant temps aproximat ha passat des que el STPT observa el malestar emocional de l'infant, fa proposta d'interrompre les visites i s'interrompen efectivament les trobades?

Esther Atmetller: En el Punt de Trobada de Sabadell, al voltant de la tercera visita ja podem prendre aquesta decisió, i es notifica al jutjat. Posteriorment, pot ocórrer que el jutjat denegui la proposta del Punt de Trobada i torni a derivar la família novament al servei, però succeeix poques vegades que el jutjat no accepti la proposta del Punt de Trobada. Parlo des de l'experiència del Punt de Trobada de Sabadell.

17. Als STPT heu gestionat cap cas en què el maltractament prové de la mare?

Esther Atmetller: Sí.

18. Des dels punts de trobada feu coordinacions amb serveis intervinents amb els menors per tal de veure l'impacte que estan tenint aquestes visites en els infants?

Esther Atmetller: Sí.

19. Què passa quan és necessari més temps de punt de trobada, però ja ha finalitzat el temps màxim?

Esther Atmetller: És important realitzar un treball planificat. Els Punts de trobada tenen una temporalitat màxima d'ús de 12 mesos, amb dues possibles pròrrogues de 3 mesos cadascuna. De manera que cal treballar amb totes les parts per poder fer aquesta transició: l'acompanyament emocional de la mare (primer des d'Atenció a la Dona) per trobar alternatives FACILITADORES per a l'infant (no més generadores de conflicte) quan el servei finalitza i que la persona que faci d'intermediària sigui de la confiança d'aquesta mare; treballar amb el pare la trobada d'aquesta tercera persona també i que no posi a l'infant en una situació de malestar; treballar amb aquest progenitor la vinculació amb diferents serveis (CAS, CSMA, altres recursos especialitzats...) i les seves habilitats parentals durant els mesos d'estada en el Punt de Trobada. Sempre que es pot, es fa una desvinculació progressiva del servei per tal de poder combinar intercanvis pel seu compte, amb d'altres en el Punt de Trobada d'aquesta manera poder detectar si s'han donat incidències i donar pautes sobre com resoldre-les... Tot això s'ha de treballar tenint en compte que la intervenció finalitzarà a tot tardar als 18 mesos.

20. Als STPT, si un cas no us ve derivat per violència sinó per família, i hi ha una negativa dels menors a veure el pare, exploreu si pot haver-hi una situació de violència? Què feu en aquests casos?

Esther Atmetller: Els motius de negativa de l'infant poden ser molt diversos. I la finalitat del Servei no és explorar si hi ha o no violència, però si creiem que pot haver-hi una situació de risc per a l'infant es treballarà amb la mare (si n'és la custòdia) i ens coordinarem amb serveis socials bàsics o EAIA si estiguessin intervenint. Si no intervenen, farem informe urgent al jutjat on s'exposen els indicadors de risc que des del servei s'han detectat. En alguns casos haurem fet suspensió preventiva a l'espera de què el jutjat ens indiqui com prosseguir, d'altres si no tenim prou indicadors, però sí sospites, haurem d'esperar resposta del jutjat per a suspendre visites; no obstant això, ja estarem intentant coordinar-nos amb diferents serveis perquè facin el seguiment a l'infant. I en tot cas, si s'observa que l'estat emocional de l'infant i possibilita la realització de les visites, s'envia informe al jutjat notificant la proposta de suspensió per aquest motiu.